

ULRIKEN OPP

Bergenserens fjellverden

En liten historie om Bergen og Byfjellene, med Årstad og Ulriken i særdeles fokus..

Her inngår både Landåsfjellet, Landåseggen, hytter og stier opp fra Lægdebotnen til Ulriksmasten

Bergen før i tiden

Bergens historie har røtter tilbake til vikingtiden da Kongsgården på Alrekstad var en av flere steder der både Harald Hårfagre, Eirik Blodøks, Håkon den Gode og Olav Tryggvason mfl var innom til forrådet var oppspist. Da seilte de videre på nye oppdrag både "innenriks", England og til Miklagard stod på sjøkartet.

Alrekstad ligger majestetisk til med god utsikt over Bergen by og like ved foten av fjellet Ulriken. Alrekstad heter nå Årstad og Ulriken har fått sin navn fra Alrek som betyr "den ruvende".

Bergen er en av Norges eldste byer og frem til 1830 årene var den også Norges største by. Byen er vokst frem ifm handel og skipsfart med omverden.

Handelen var basert på fiskevarer fra norskekysten samt også mye langveisfarende varer fra både hansahandelen og også fra fjernere strøk.

Det var altså sjøveien som var den store "motorveien" på den tiden. Tilknytning til omkringliggende bygder, og veier til andre tettsteder var det verre med.

Fra bygdene rundt Bergen by var det stier og kjerreveier som brakte varene frem. Skulle man lenger av gårde så var man ganske så isolert på landeveien. Men Postvesenet brakte frem posten basert på hest og kjerre, båter og annet. Det var etablert postveger fra Bergen og til Trondheim, Oslo og sørover til Stavanger.

Det første skrittet for å knytte Bergen nærmere til Norge, var da Vossabanen ble bygget og stod ferdig i 1883. Denne ble viderført til Oslo som Bergensbanen og stod ferdig i 1909.

Veiforbindelsen skulle det gå enda lenger tid før det ble mulig og vanlig å komme seg frem med bil. Først etter siste krig (1960 årene) ble det mulig å både skaffe seg bil og komme seg ut fra vår "lille verden" og ut til resten av landet – først på svingete grusveger og etter hvert kom asfalt

Ikke rart at "Bergensere er nokke for seg" - vi har nærmest vært isolert fra resten av Norge, men har hatt omfattende handel med omverden via sjøveien.

BYFJELLENE

Av hvem og når ble byfjellene tatt i bruk?

- med fokus på Årstad m/Landås og Ulriken

Forbindelsen mellom Bergen by og områdene rundt bestod av stier og kjerreveier, Bøndene som hadde tilhold i Arna benyttet stier over Ulriken for å frakte varer (bla melk) til byen.. (Turen en vei tok 2.5 timer)
Bøndene på Landås, Sædalen, Damsgård, Slettebakken, Kronstad, m fl, hadde også buskap som var på beite i fjellområdene.

Postvesenet hadde også flere ruter over Ulriken, både opp via Svartediket og Hardbakkadalen, gjennom Borgarskaret. Siden ble denne erstattet med en rute over Nattlandsfjellet.

Det har også vært benyttet trase fra Kolstien opp "Russestien" over Nattlandsfjellet, samt fra Vognstølen over Landåsfjellet gikk det en ridevei over til Erdal.

De fleste postveier (Kongeveier) rundt Bergen var trolig i bruk lenge før Posten anvendte de. Fra kart tilbake til 1646 finnes det inntegnet stier og tråkk som sannsynligvis var anvendt i tidlig i middelalder. Trafikk til Kongsgården på Alrekstad har trolig gått i de samme spor som Postvegene (Kongsveger)

Stadsporten var eneste veg inn til sentrum fra sør. Bygget stod ferdig i 1645 og alle som skulle inn til Bergen måtte da passere her.

Her måtte bøndene med varer passere, postveger gikk denne vegen. Og det var et naturlig sted for toll og avgifter.

Også før denne tiden var eneste passasje landvegen til/fra Kongsgården på Alrekstad her.

BYFJELLENE

Hvem tok i bruk byfjellene til annet enn transport?

Ifølge historien var det velbeslåtte personer og adel som stod i front for dette.

Det var vel ingen andre som hadde anledning til slik adferd, da arbeidstiden gjerne gikk over 12 timer 6 dager i uken.

Tilbake i historien red Kristian IV opp til Fløyen i 1599. Og Fredrik IV skulle ikke være noe dårligere og red opp til Fløyen i 1704.

I 1775 skrev presten og dikteren Johan Nordahl Brun teksten til "Bergens nasjonalsang" – Bergenssangen - Bergensia – "Jeg tok min nystemte" – eller bare "Nystemten"

I 1853 var det Henrik Ibsen sin tur – da gikk turen til Ulrikens topp. Sammen med tyske musikere og Ibsens ungdomskjæreste Rikke Holst brukte de 3 timer på turen opp. Da ble det feiret med musikk og sang ("jeg tok min nystemte citar i hænde"), og mat og vin hørte med på slike turer den gang.

I 1865 besøkte kronprins Oscar (senere Kong Oscar II) Bergen. Da ville han gjerne bestige Ulriken, og sammen med foreldrene til Edvard Grieg og en kjentmann "Per i Træet" dro de i veg.

Nå var det flere og flere som begynte å ta i bruk byfjellene til rekreasjon – men fortsatt var det mest velbeslåtte som gikk sine turer til fjells med flosshatt, frakk og spaserstokk. Og det hørte gjerne med både god mat og vin på slike turer.

Dette var gjerne velbeslåtte mennesker fra handelsstanden, kjøpmenn og skipsredere. Det var mange her som banet vei for bruk av fjellet. Ikke minst via lag, organisasjoner og idrett. Det var stor idrettslig aktivitet og bygging av hytter rundt om i alle de bergenske fjell.

Spesielt en person var primus motor for dette arbeidet, og det var Johan N. L. Blytt. Han var en pioner i bygging av hytter på fjellet, og Valhall står der den dag i dag. Hytten ble oppført i 1896 av 12 ungdommer.

Etter hvert kom det mange hytter – hele 170 hytter er bygget i byfjellene. I dag er det bare om lag 57 igjen – vær og vind på utsatte steder samt manglende vedlikehold har gjort sitt.

Johan Nordahl Brun
Bilde fra; Marcus UIB

Sang til Bergen ("Udsigter fra Ulrikken")

Av Johan Nordahl Brun

Jeg tog min nystemte Cithar i Hænde;
Sorgen forgik mig på Ulriken Top.
Tænkte paa Bauner, om de skulde Brænde,
Og byde Mandskab mot Fienden op;
Følede Freden, blev glad i min Aand,
Og greb til min Cithar med legende Haand

BYFJELLENE

bergensere flest inntar fjellene, og idretten blir en del av dette – en liten smakebit på aktiviteter som har vært i området (spesielt i tilknytning til Ulriken)

På slutten av 1800 tallet begynner også "allmennheten" å oppdage byfjellene. Ikke så mange, men nok til at Bergens Tidende trykket opp en artikkel i 1885 "Turistruder i Bergens Omegn"

Men i tiden frem mot 1920 ble fjellene erobret av de store massene. Hyttebyggingen hadde tatt fart, og ikke mindre enn 70 hytter var på plass tidlig på 1900 tallet.

Da Johan Blytt gikk på ski over Ulriken i 1896, var dette en så stor begivenhet at det ble slått opp i avisene. Og det var bare helt sporadisk at det kunne ses skispor over Vareggen.

Hvorfor eksploderte denne interessen for byfjellene.? Legevitenskapen var overbevist om at friluftsliv hadde innvirkning folks fysiske og mentale helse. Idrettslag samt lag og organisasjoner bidro til økt oppslutning om både rekreasjon og mer aktiv utfoldelse.

Det var skifolket som var først ute med aktiviteter på byfjellene (sent på 1890 tallet). Hopprenn var aller først tilstede i byfjellene – både ved hytten "Valhall" (Bergens Turnforening) samt ved Ulrikens fot på Landåsmarkene (Bergens Skilag)

I 1910 ble "**Bergensrennet**" arrangert, og et sted mellom 4000 og 6000 tilskuere var på plass i Gimlebakken.

På denne tiden var det kombinerte øvelser som var i skuddet og en kombinert slalåm – og langrennsløype var også på menyen med start fra Valhall hytten på Ulriken, ned mot Grimen gård og en langrennsløype rundt Sædalen og opp i mål på Lorthaugen,

Det ble også arrangert Fjelløp ("**Fjeldløpet**") som startet På Skansen over vidden/Ulriken og målgang På Møhlenpris, - samt også "**Fløistuløpet**" ble arrangert i begynnelsen av 1920 årene.

På 1960 tallet ble det store og brede folkemengder som oppsøkte utfordringer i byfjellene.

Ulriken Utfor ble arrangert først i 1963, - høydepunktet her var i 1969 da Birger Ruud var en av de store heltene som også satte utfor Ulriken. Denne dagen 16.mars mønstret bergensere 15000 tilskuere som tok seg opp Skiveien og Sædalen opp mot Lorthaug og Korketrekkeren

Ulriken Over fulgte i 1965. Da det ble konkurranse mot Trondheim om flest deltakere på sine respektive fjell. I 1967 kraftsamlet bergensere seg, og mønstret ikke mindre enn 19000 deltakere

Den dag i dag er det fremdeles mange aktiviteter tilknyttet området. Både **Fjellmaraton** (TIF Viking) og **Ulriken Opp (SK Baune og BFG Bergen Løpeklubb)** samler mange deltakere og Byfjellene er like attraktive å vandre i som i tidligere tider.

Ulriken Opp 2023

Oppstemten Opp – Montana Classic – Stormfuglen Trail

Dagens utgave av Ulriken Opp har vært arrangert siden 2007. Det hadde da vært en blomstrende utvikling av motbakkeløp både i Norge og internasjonalt.

Etter hvert poppet det opp motbakkeløp på omtrent alle hauger og fjell i Norge, og i dag er det mer enn 200 løp på terminlisten

I 2007 var starten lagt til Montana (grusbanen). Traseen gikk opp Johan Blyttsvei (øvre veg) opp mot "Store Steinen" og opp i skaret der det var rekkverk montert, - målgang var under TV masten.

Legendariske Jon Tvedt og Kirsten Marathon Melkevik vant sine respektive klasser dette året (2007).

Klasser og løyper/trase Ulriken Opp 2023

MONTANA CLASSIC

Dette var altså starten på det Ulriken Opp i 2007, "den klassiske" – så denne løype/trase blir i 2023 til "Montana Classic". Denne passer godt for deltakere i Mosjon - samt TRIM klasse. Her kan altså både de som vil oppnå en plassering/tid delta, - samt også alle andre som bare vil ha seg en fin og rolig tur med familie og venner.

GRIEG OPPSTEMTEN OPP

Løypen opp "Skaret" ble etter hvert en utfordring med dårlig vedlikeholdt rekkverk og større behov for oppdatering.

Arbeider med ny trase ble da startet opp og Sherpaer stod for steinarbeidet. Ikke mindre enn 1333 steiner og flotte stasjoner på veg opp ble ferdigstilt i 2018. Sommeren 2022 var arbeidsgjengen igjen tilbake og ferdigstilte også behov for oppgradering ved nedre stasjon Ulriksbanen (Skotbergskleiven). Her ble det lagt til 103 nye steintrapper samt også en ny jerntrapp og en ny bro.

DREVELIN STORMFUGLEN TRAIL

Denne løypetrase er ny i 2023. Traseen er en "trail-løype" (stiløping) med god variasjon på grus, terreng og variert med opp og ned løping, men mest opp. Målplassering er som for alle de andre løypene på Ulrikstoppen (under masten)

Dette er en type løp som har blitt meget populær i de senere år, og blir arrangert med flere distanser inklusive ultratrail.

Denne løypen som inngår i Ulriken Opp, er mer av den "folkelige utgaven" (5.3K)

Det er mye god lokalhistorie tilknyttet denne løypen, se mer neste side.

*Bildet; Jon Tvedt og Kirsten Melkevik
Vinnere av Ulriken Opp 2007*

Foto; Kjell N Karstensen

Ulriken Opp 2023

Oppstemten Opp – Montana Classic – Stormfuglen Trail

DREVELIN STORMFUGLEN TRAIL – med historisk perspektiv

Starten er på Montana (grusbanen) og går rett inn i **Johan Blyttsvei**. Johan Blytt (Bildet) var en allsidig idrettsmann og organisator. Han innførte fotball i Bergen (1882) og bygget hytten Valhall i 1896. Han stod for en rekke arrangementer og Startet også nødsarbeid i 1920 som bla resulterte i Johan Blyttsvei ("Skiveien") Oppover mot Ulriken.

Foto; Marcus UIB

I motsetning til de øvrige løypene, dreier løypen "Stormfuglen" til høyre like før "**Steinen**". Etter 150m dreier det til høyre igjen og inn på en sti. Her løper vi bort og forbi "**Perabu**" på vestsiden. Denne er oppkalt etter "Per i Træet" som var lokalkjent i området og viste bla vei for daværende kronprins Oscar (senere Kong Oscar II). Kronprinsen var sammen med foreldrene til Edvard Grieg , og ønsket seg opp på Ulrikenstoppet.

Løypen fortsetter enda 200-300m og fortsetter opp på stien mot **Landåsfjellet og Ormhaugen**. Og vi passerer deretter **Nubbevann/Baunehytten**.

Rundt Nubbevann ble det hentet ut isblokker på 1800 tallet og frem mot slutten av 1920 årene. Blokkene ble fraktet på vaier ned til Landås, og det er fortsatt spor etter vaierstenger i området. Det var også en hytte ved vannet (Fjellro) som ble benyttet av isskjærerne . I dag er det ihs **Baunehytten** ved Nubbevann som folk vandrer til (åpen alle søndager)

Løypen går videre ned igjen til Perabu og passerer denne gang på østsiden og vi går inn i Steintrappene opp til Lorthaug. Disse trappene var en del av nødsarbeidet som pågikk opp i 1930 årene. Lorthaug er en "legendarisk" hytte som også har satt sitt preg og navn på området "Lorthaug" og "Lorthaugkammen".

I dag står bare hytten **Stormfuglen** igjen på denne utsatte og storfulle kammen (Landåseggen). Hytten er godt vedlikeholdt og bandunert, så den blir nok stående i enda lang tid.

I den første tiden het hytten "Leahytten" etter den velstående Erik Grant Lea men ble i 1920 årene overført til den katolske kirke i Bergen. På denne tiden var det da ikke uvanlig at hele flokker med nonner i sine side svarte drakter ferdes opp "skiveien" og steintrappene opp til Stormfuglen.

Da gjenstår bare om lag 500m bort til **Ulriken (målområdet)**. Her har Ulriksbanen sin øvre stasjon, og her er det også en flott restaurant "Skyskraperen". Ulriksbanen ble ferdigstilt i 1961 og det er foretatt store investeringer og opprustning av bane og bygninger i de siste år.

Bygging av Telemasten på Ulriks-toppen ble startet opp i 1959. Det var store protester mot slik byggeaktivitet på Bergens "mest hellige fjel" . Men fremskrittet lot seg ikke stoppe da heller.

Så i dag har vi både Ulriken – Ulriken Opp – Ulriken643 – Ulriksmasten - Ulriksbanen (gondol)

Familie og venner på tur
Oppstemten opp 2022
Foto; Veronika Stuksrud

Motbakkekongen; Thorbjørn Thorsen Ludvigsen
Vinner av "Oppstemten Opp 2022"
Foto; Veronika Stuksrud

Kilder

- **Bergensernes Fjellverden Bind I (1986)** ”Fra istid til nåtid”
- **Bergensernes Fjellverden Bind II (1988)** ”Hyttene på Byfjellene”
(Redaktør Anders Bjarne Fossen samt bilderedaktør Ove Kobbeltvedt)
- **Byfjellene (2016)** ”-mangfold og hytteliv”
(redaktør Jo Gjerstad og forfatter Trygve Hillestad)